

ارزیابی تأثیر اجتماعی

راهنمای ارزیابی و مدیریت
تأثیرات اجتماعی پروژه‌ها

فرانک ونکلی

آلماز یا استیوز، ایلزه آکامپ، دانیل فرانکس
مترجمان: سلیمان پاک‌سرشت، فردین علیخواه

www.ketab.ir

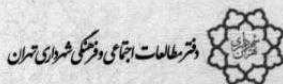
ارزیابی تأثیر اجتماعی

راهنمای ارزیابی و مدیریت
تأثیرات اجتماعی پروژه‌ها

مؤلف: فرانک ونکلی
نویسندگان همکار: آنا ماریا استیوز
ایلزه آکامپ، دانیل فرانکس
مترجمان:

سلیمان پاک‌سرشت (عضو هیئت علمی دانشگاه بوعلی سینای همدان)
فریدین علیخواه (عضو هیئت علمی دانشگاه گیلان)

مدیر تولید: علی لبافی
صفحه‌آرا: سعید غفوری

IAIA
International Association for Impact Assessment

چاپ اول / پاییز ۱۴۰۰

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰/۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: همشهری

سرشناسه	ونکلی، فرانک، ۱۹۶۰ - م. / Vancley, Frank
عنوان و نام پدیدآور	ارزیابی تأثیر اجتماعی: راهنمای ارزیابی و مدیریت تأثیرات اجتماعی پروژه‌ها / فرانک ونکلی، آنا همکاری آنا ماریا استیوز، ایلزه آکامپ، دانیل فرانکس؛ مترجمان سلیمان پاک‌سرشت، فریدین علیخواه
مشخصات نشر	تهران: همشهری، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۲۱۱ص: جدول، ۲۱/۵ × ۱۴/۵ س.م.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۲۴۱-۳۴۲-۳
یادداشت	عنوان اصلی: Social impact assessment: guidance for assessing and managing the social impacts of projects, 2015.
عنوان دیگر	راهنمای ارزیابی و مدیریت تأثیرات اجتماعی پروژه‌ها.
موضوع	برنامه‌ریزی اجتماعی -- ارزیابی اجتماعی -- Evaluation Social planning -- Evaluation ارزیابی اجتماعی -- Evaluation Social policy -- Evaluation ارزشیابی سیاست (Evaluation research) (Social action programs)
شناسه افزوده	استیوز، آنا ماریا
شناسه افزوده	Esteves, Ana Maria
شناسه افزوده	اوکمپ، ایلس کارین
شناسه افزوده	(Aucamp, Ilse C. (Ilse Carin
شناسه افزوده	فرانکس، دانیل ام.
شناسه افزوده	Franks, Daniel M.
شناسه افزوده	پاک‌سرشت، سلیمان، ۱۳۵۱ - مترجم
شناسه افزوده	علیخواه، فریدین، ۱۳۵۱ - مترجم
رده بندی کنگره	HNTA
رده بندی دیویی	۳۶۱/۲۵
شماره کتابشناسی ملی	۸۵۵۰۱۲۶

مدیر فروش: مهدی لبافی

تلفن: ۲۳۰۲۳۲۷۳

فروش اینترنتی:

www.hamshahrimarket.com

تلفن: ۲۳۰۲۳۲۷۴

شماره تماس
۲۳۰۲۳۲۷۳

hamshahripub

hamshahripub@gmail.com

نشانی: تهران، خیابان ولی عصر (عج)، نرسیده به
پارکوی، کوچه توح، شماره ۱۴، طبقه دوم غربی
تلفن: ۲۳۰۲۳۲۷۳، دورنگار: ۲۳۰۲۳۲۹۸

نشر همشهری

فهرست

۷.....	مقدمه‌ی مترجمان
۱۱.....	هدف و مخاطبان این راهنما
۱۳.....	تقدیر و تشکر
۱۵.....	رفع مسئولیت
۱۷.....	درباره‌ی نویسندگان
۲۱.....	نکات کلیدی این راهنما
۲۵.....	مفاهیم رایج در ارزیابی تأثیر اجتماعی

۳۱.....	فصل ۱: اصول کلی ارزیابی تأثیر اجتماعی
۳۱.....	ارزیابی تأثیر اجتماعی نه یک محصول بلکه یک فرایند مدیریتی است
۳۳.....	تأثیرات اجتماعی شامل هر آن چیزی است زندگی مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهد
۳۷.....	مدیریت و ارزیابی تأثیر اجتماعی و عملکرد اجتماعی
۴۰.....	ارزیابی تأثیر اجتماعی به همه‌ی مراحل اجرای یک پروژه ارتباط دارد
۴۱.....	کارفرما، بهره‌بردار و مجری ارزیابی تأثیر اجتماعی کیست؟
۴۲.....	مراحل و وظایف ارزیابی تأثیر اجتماعی

ارزیابی تأثیر اجتماعی هم یک کسب و کار خوب و هم خوب برای کسب و کارها است...	۴۵
اهداف مهمی پروژه‌ها باید توسعه‌ی پایدار اجتماعی باشد.....	۴۷
حقوق بشر باید مورد توجه قرار گیرد.....	۵۲
جایگاه بومیان، اجتماعات سنتی، گروه‌های قبیله‌ای و سرزمینی باید به رسمیت شناخته شده و مورد توجه ویژه قرار گیرد.....	۵۵
ارزیابی تأثیر اجتماعی همان جلب مشارکت عمومی نیست.....	۶۱
جابجایی و اسکان مجدد یکی از علل اصلی آسیب دیدن اجتماعات تحت تأثیر و یکی از مخاطرات اصلی پروژه‌ها است.....	۶۷
سهام محلی به ایجاد ارزش مشترک کمک می‌کند.....	۷۶
برای خاتمه‌ی پروژه از همان ابتدا برنامه‌ریزی کنید.....	۸۰
اصول اخلاقی برای کارشناسان ارزیابی تأثیر اجتماعی.....	۸۴

فصل ۲: مراحل اجرای ارزیابی تأثیر اجتماعی.....	۸۹
مرحله‌ی اول: فهم موضوعات.....	۹۰
مرحله‌ی دوم: پیش‌بینی، تحلیل و ارزیابی خط‌سیرهای تأثیرات احتمالی.....	۱۱۲
مرحله‌ی سوم: توسعه و اجرای راهبردها.....	۱۲۲
مرحله‌ی چهارم: طراحی و اجرای برنامه‌ی پایش.....	۱۳۷

فصل ۳: گزارش ارزیابی تأثیر اجتماعی.....	۱۴۵
اصول تنظیم گزارش.....	۱۴۵
معیارهای ارزیابی گزارش.....	۱۴۷

نتیجه‌گیری.....	۱۵۷
منابع.....	۱۶۱
منابع جهت مطالعه‌ی بیشتر.....	۱۶۱
منابع کلیدی ارزیابی و مدیریت تأثیرات اجتماعی.....	۱۷۳
سایر منابع کلیدی و پیوندهای مرتبط با ارزیابی و مدیریت تأثیرات اجتماعی.....	۱۷۵
فرهنگ واژگان.....	۱۷۷

مشکلهای مترجمانی

ارزیابی تأثیر اجتماعی یا (اتا) گونه‌ای از مطالعات اجتماعی کاربردی است که در دو دهه‌ی اخیر در کشور رواج پیدا کرده و به ویژه در یک دهه‌ی گذشته به اصطلاحی آشنا در بین محققان اجتماعی و مدیران حوزه‌ی مدیریت شهری تبدیل شده است. به مانند سایر حوزه‌های مطالعات کاربردی، ورود و استقرار ادبیات ارزیابی تأثیر اجتماعی در کشور با افت و خیزهای زیادی همراه بوده است. طیفی از اصحاب علوم اجتماعی که معتقد بودند کار علم اجتماعی تبیین و تفسیر است و لاغیر، از همان آغاز ساز ناسازگاری کوک کردند و این حوزه‌ی مطالعاتی را به مانند سایر حوزه‌های مطالعات کاربردی فاقد وجهت علمی و در اختیار قدرت و مصلحت معرفی کرده و از آن حذر کردند. طیف دیگری تلاش کردند با تأکید بر دانسته‌های قبلی خود در مورد سایر حوزه‌های مطالعات کاربردی، با تقلیل آن به مجموعه‌ای از پیمایش‌ها و مصاحبه‌ها در مورد ابعاد اجتماعی پروژه‌ها از اختصاصات و ویژگی‌های تمایز بخش ارزیابی تأثیر اجتماعی و البته اعتبار آن کم کنند. در مقابل این دو دسته، گروهی از محققان و دانش‌آموختگان علوم اجتماعی بودند که ارزیابی تأثیر اجتماعی را به مانند گمشده‌ای نه فقط برای فارغ‌التحصیل فاقد مهارت کاربردی علوم

اجتماعی، بلکه برای حوزه‌ی تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری اجتماعی و اقتصادی کشور یافتند. گروه اخیر طی یک دهه‌ی اخیر نقش کلیدی در توسعه‌ی این حوزه‌ی مطالعاتی داشته‌اند و در اثر استقبال و تلاش آن‌هاست که امروز اصطلاحاتی مانند اتا، اتاف، پیوست اجتماعی و پیوست فرهنگی برای مدیران و اصحاب علوم اجتماعی ناآشنا و نامانوس نیست. البته این بدان معنی نیست که همه‌ی آنچه در این سال‌ها در ارتباط با این مطالعات اتفاق افتاده است یکسره درست و قابل دفاع است. چرا که این مطالعات همواره از جانب افرادی که در پس این مطالعات، به منافع و سوداگری خود می‌اندیشند و نیز مدیرانی که این مطالعات را صرفاً برای تأیید اقدامات خود و زینت دفتر کارشان می‌خواهند در مخاطره بوده و هست. اما روشن است که فواید اجتماعی رشد این حوزه‌ی مطالعاتی برای کشور بسیار بیشتر از آن بوده است که بشود با دست‌آویز قرار دادن این کاستی‌ها، آن را نادیده گرفت.

امروز در حالی این مقدمه را می‌نویسیم که کتاب‌های زیادی در این حوزه منتشر شده است. چندین مرکز مطالعاتی با عنوان و مأموریت ارزیابی تأثیر اجتماعی فعالیت می‌کنند و چندین ژورنال تخصصی یا ترویجی با عنوان ارزیابی تأثیر اجتماعی منتشر می‌شوند. ژورنال‌های تخصصی علوم اجتماعی مقالات محققان این حوزه را کمتر با این نقد رایج سال‌ها قبل "به حوزه اجتماعی ارتباط ندارد" رد می‌کنند. در انجمن جامعه‌شناسی بخشی تحت همین عنوان فعالیت می‌کند و البته در این مورد خاص و بسیار پراهمیت باید قدر دان حمایت بی‌دریغ مرحوم دکتر قانع‌راد بود که با دشواری تمام و با وجود همه‌ی مخالفت‌ها، با تاسیس و آغاز فعالیت این بخش موافقت کردند. پایان‌نامه‌های دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری فراوانی در این سال‌ها متدولوژی خود را، ارزیابی تأثیر اجتماعی معرفی کرده‌اند. بنابراین به تأکید می‌توان ادعا کرد ارزیابی تأثیر اجتماعی دوره‌ی تاسیس راپشت سر گذاشته و وارد دوره‌ی استقرار و رشد شده است. دوره‌ای که انتظار می‌رود این حوزه‌ی مطالعات کاربردی از احتیاط‌های روش‌شناسانه و فرمالیسم ناگزیر روزهای آغازین فاصله گرفته و گام در مسیری بگذارد که فواید اجتماعی آن بیش از پیش آشکار شود. به دغدغه‌های اجتماعی و تکرار شونده مرتبط با کیفیت خاص نظام سیاست‌گذاری و مدیریت امور اجرایی کشور بیشتر مرتبط شده و با اعتماد به نفس بیشتر و اتکاء به تجربه‌های اندوخته در سال‌های قبل و بازخوانی آن‌ها، اصلاح مداخلات سیاستی را فراتر از پروژه‌ها بلکه در سطح سیاست‌ها و از آن مهم‌تر در فرایندهای سیاست‌گذاری دنبال کند. رویکرد کلان در طراحی

و اجرای مطالعات توسعه‌ی پایدار و پایداری توسعه در ایران نه فقط در نظر بلکه در عمل و با اتکاء به جعبه ابزار متنوعی از مطالعات کاربردی متشکل از ارزیابی تأثیر اجتماعی و زیست‌محیطی، ارزشیابی پروژه‌ها و سیاست‌ها، ارزیابی پایداری و باشد.

کتاب راهنمای حاضر در واقع با نگاه به چنین ضرورت و منظری برای نهادینه کردن موضوع ارزیابی تأثیر اجتماعی در ایران و پیوند آن با جریان اصلی توسعه و استقرار آن در قلمرو وسیع‌تر توسعه‌ی اجتماعی، برای ترجمه انتخاب شده است. این راهنما، ارزیابی تأثیر اجتماعی را در پیوند با توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی جوامع محلی و نیز پایداری توسعه آن‌هم با ارجاع به نمونه‌های تجربی پیشرو و متعدد مرور می‌کند و یکی از منابع مهم و مرجع انجمن بین‌المللی ارزیابی تأثیر^۱ محسوب می‌شود که تاکنون به بیش از ۱۰ زبان ترجمه شده است. ترجمه‌ی فارسی این اثر با هماهنگی و صدور مجوز این انجمن صورت گرفته و در مراحل مختلف این هماهنگی از حمایت فرانک وانکلی به عنوان نویسنده‌ی اصلی اثر برخوردار بوده‌ایم که لازم است بدین وسیله از ایشان قدردانی کنیم.

این راهنما مدت طولانی به دلایل اداری در مراحل آماده‌سازی برای انتشار در اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران معطل ماند و در نهایت اگر پیگیری‌ها و اهتمام شایسته‌ی تقدیر آقای مجید شمس، مدیر فرهیخته‌ی انتشارات همشهری نبود، در اختیار علاقه‌مندان قرار نمی‌گرفت. بهزاد رئیس‌بان با ارائه‌ی نقطه‌نظرات پیشنهادی و سازنده‌ی خود کمک شایانی به افزایش دقت فرهنگ واژگان پایان کتاب کرد و انسجام و یکدستی متن نیز حاصل تلاش مریم نجیبی و ویرایش همراه با دقت و وسواس اوست که ضرورت دارد مراتب قدردانی خود را از آن‌ها اعلام کنیم.

در خاتمه از خوانندگان محترم این راهنما بابت نقایص و کاستی‌های احتمالی در ترجمه یا انتقال محتوی پوزش خواسته و آمادگی خود را برای دریافت نقطه‌نظرات اصلاحی و لحاظ آن در نسخه‌های آتی اعلام می‌کنیم. موفق باشید.

متن اصلی سند در نشانی زیر قابل دسترسی است:

https://www.iaia.org/uploads/pdf/SIA_Guidance_Document_IAIA.pdf

سلیمان پاک‌سرشت

فردین علیخواه

۱. International Association of Impact Assessment (IAIA)